

Waarom mocht tante Virginie er niet bij?

De Standaard - 25 Jul. 2020
Pagina 3

Tantes van Cyriel Buysse kreeg een plaats in de nieuwe literaire canon, maar zijn tante, Virginie Loveling, vreemd genoeg niet. Als de canon te politiek correct wil zijn, bijt hij in zijn eigen staart.

Misschien kan een literaire tekst té canonic zijn. Zoals Het gezin Van Paemel (1903) van Cyriel Buysse. Dat toneelstuk was opgenomen in de eerste versie van de Vlaamse literaire canon, maar is uit de tweede verdwenen. Het is denkbaar dat de commissie die de canon zopas een upgrade gaf, meende dat de tekst te klassiek en te bekend is. Bij de revisie kwam Buysse's Tantes (1924) in de plaats. Geen kwaad woord over die uitstekende roman. Toch is het, vanuit de canonlogica, vreemd om een tekst die in het collectieve geheugen verankerd ligt en dus canonwaardig is, te schrappen en een wat ondergewaardeerd boek in te zetten voor leesbevordering.

Soit. Ondertussen is de commissie ook een beetje woke geworden. Daarom moest Gangreen 1 (1968) van Jef Geeraerts eruit. Amper vijf jaar geleden met tromgeroffel ingehaald, vandaag 'weezinwekkend' bevonden - een opmerkelijke volte face. Maar de canoncommissie wilde attent zijn voor de gevoeligheden van onze tijd, nu het inzicht groeit dat België en dus ook de Vlaamse literatuur toe zijn aan een dekolonisering van de geest. Wat de enen afdoen als flauwe onderwerping aan de politieke correctheid, zien anderen als alertheid voor de tijdgeest.

Tantes lijkt iets minder politiek correct. Een flink deel van het Vlaamse naturalisme - late negentiende, begin twintigste eeuw - koos, anders dan veel Franse of Engelse literatuur, niet de sociale strijd van die tijd als onderwerp, wel de psychologie van de middenklasse. Daar spreekt minder sociaal bewustzijn uit. Dat is ook zo in Tantes, waarin het draait om geld en erfenissen bij de plattelandsburgerij en de menselijke drama's die ze uitlokken.

Wat met de vrouwen?

Dat was anders in Het gezin Van Paemel. Die theatertekst toont de schrijnende miserie van 'arm Vlaanderen', de meedogenloze uitbuiting van kleine pachters door het adellijke grootgrondbezit. In dat decor woeden sociaal oproer en klassenstrijd, die botsen met de corporatistische gelatenheid van boer Van Paemel. Voor social justice warriors is dat revelerend. De warriors van toen, de socialistische arbeidersbeweging, waren met het stuk trouwens zeer verguld. 'Dat moeten wij absoluut spelen; dat moet Vlaanderen rondgaan', vond de toenmalige Gentse socialistische voorman Edward Anseele.

In de nieuwe canon is voor die vroege sociale strijdbaarheid geen plaats meer. Zo woke is de canoncommissie dus ook weer niet. Dat blijkt ook uit een andere ingreep. De ogenschijnlijk terloopse, maar erg trefzekere sociale ironie van Richard Minne ('Veracht den burgerman, doch ledig zijne kruiken') in Wolfjizers en schietgeweren (1942) moest de plaats ruimen voor de bucolische romantiek van Pallieter (1916) van Felix Timmermans. Dat die roman dan toch niet zo 'Vlaams-nationalistisch' is als vaak gedacht, zoals de commissie nu stelt, klinkt als een soort omgekeerd woke-argument. Sterk of overtuigend is zo'n nihil obstat allerminst. Ook zo bijt de politieke correctheid in haar eigen staart.

En wat met de vrouwen? In de canon, die tien eeuwen literatuur overspant, vormen ze slechts een kleine minderheid. Daar bestaan harde historische redenen voor. Maar helemaal onwrikbaar zijn die ook weer niet. Want als Tantes van Buysse nu in de canon mag, dan was een nog radicaler, wellicht beter alternatief denkbaar: Een revolverschot (1911) van Virginie Loveling. Ja, Loveling was een tante van Buysse, maar vooral een schrijfster, en wat voor een. Pikant detail: in de canoncommissie zetelt Leen Huet, die zich sterk maakt voor vrouwelijke auteurs, maar ook Een revolverschot goed kent: bij een heruitgave in 1998 schreef ze een inleiding.

Hysterie, de mannelijke interpretatie

Tantes en het dertien jaar eerder verschenen Een revolverschot lopen opvallend parallel in hun setting - de dorpsnotabelen van Nevele - en in hun thematiek. Zijn de hoofdpersonages bij Buysse drie rijke, ongetrouwde tantes en hun drie nichtjes, bij Loveling zijn het twee ongetrouwde notarisdochters. Allen belanden in een gelijkaardig passioneel conflict, dat draait om hartstocht, begeerte en zelfbeschikking. Die 'hachelijke gemoedsstorm', dixit Loveling, kan alleen catastrofaal eindigen, als gevolg van de hypocriete burgermoraal, gebrekkige wereldwijsheden ('naïeve oude-meisjesonschuld') en de beperkte handelingsruimte voor vrouwen. Daarin zijn Buysse en Loveling even deterministisch.

Bij Buysse loopt het drama uit op ofwel bittere berusting, ofwel, bij wie dat niet wil, op hysterie en waanzin, de klassieke mannelijke interpretatie (of is het: wegwuiven?) van de vrouwelijke weigering. Bij Loveling is de uitkomst veel radicaler (en ook spannend): moord - zie de titel van de roman. De misdaad zelf blijft onopgelost en spookt rond; de zussen wonen overigens naast het kerkhof. Onopgelost blijft vooral wat omgaat in hun hart, 'de hachelijkheden van middeleeuwse kerkers'. Nooit mag dat zichtbaar worden of erkenning krijgen. Alles blijft 'verheimelijkt' en onuitgesproken. Dat communicatieve onvermogen over emoties klinkt nog altijd erg vertrouwd. En de zus die onder de druk van alle geheimen en twijfels verzinkt in gevoelloze afzijdigheid, wordt in het dorp 'zot' genoemd - het had 'hysterisch' kunnen zijn.

Maar helaas, een ruim een eeuw oude roman als Een revolverschot draagt de sporen van zijn leeftijd, zeker in het krakende Nederlands van toen. Het boek heeft nood aan een liefdevolle restauratie. Dat kreeg het niet bij de jongste heruitgaven in 1983 en 1998. Die serveerden een beruchte 'hertaling' van wijlen Karel Jonckheere, een onvolledige, soms onjuiste en vaak ergerlijk tuttige bewerking van de oorspronkelijke tekst. De canonieke meesters van de Vlaamse overheid moeten dat maar eens ter harte nemen. Zij achtten Virginie Loveling wel verdienstelijk genoeg om, godbetert, een 'Vlaams Administratief Centrum' in Gent naar haar te noemen.

Daarmee vergeleken kost een keurige nieuwe editie van Een revolverschot niet zoveel. Die zou pas een monument voor Loveling zijn, hersteld literair erfgoed, misschien op weg naar de canon, maar zeker naar een nieuw publiek.

Lees ook blz. 6: Luuk Gruwez over Tantes.

Marc Reynebeau

Copyright © 2020 Mediahuis. Alle rechten voorbehouden